

Slovenska katoliška identiteta

Za vse, kar je – za vse, kar na kakršen koli način obstaja –, velja predvsem to, da je. Da ugotovimo, da kaj je, nam zvečine ne dela posebnih težav. Včasih se sicer zgodi, da se za to, da kaka reč je, ne moremo kar tako odločiti, zlasti takrat, kadar nam je mnogo na tem, da se ne bi zmotili, ali pa takrat, kadar preiskujemo kako zelo neulovljivo stvar, za katero ne moremo vedeti, ali ni nemara samo predmet naše domišljije in utvara. A to, da svet je, ostaja za praktičnega človeka nevprašljiva danost.

Pogosto pa nas že samo zanimanje ali pa kaka nuja napoti naprej do vprašanja, kaj je tisto, kar smo našli, da je, in ugotovili, da obstaja. Tudi s tem vprašanjem se večidel ne zamujamo prav dosti. Dovolj nam je, da vemo, za kaj je kaka stvar koristna in kako jo je treba vzeti v roke, da z njo kaj dosežemo. Tak odnos imamo do večine stvari. Če prav premislimo, je torej tako, da sveta prvenstveno ne spoznavamo, ampak z njim nekaj počnemo. Spoznavamo pa ga v omejenem pogledu: v tem, ali je voljan sodelovati z našimi raznovrstnimi ambicijami. Le kadar se nam upre in nas po kakem neuspehu pošlje nazaj, nas prisili, da si ga pred ponovnim poizkusom natančneje ogledamo.

Tudi za slovensko katolištvo seveda predvsem velja, da je. A komaj to izrečemo, že vemo, da je slovensko katolištvo nekaj, za kar je premalo reči, da je. Takoj se zavemo, da niti tega ne moremo reči, ne da bi vsaj nekoliko vedeli, kako je ali na kakšen način je. Lahko bi bilo namreč takšno, da ga v nekem važnem pomenu sploh ne bi bilo. Katolištvo ni nekaj, kar bi bilo lahko na kakršen koli način. Do tega nas niso pripeljale kake zunanje ambicije, am-

pak notranje gledanje pojma. Brž ko pravimo katolištvo, se zavemo, da ne more biti brez vrednostnih konotacij. Z vso nujnostjo se torej pred nami pokaže vprašanje: Kaj je slovensko katolištvo? Kaj so slovenski katoličani? Ali: Kaj je slovenska katoliška identiteta? Kaj je identiteta slovenskih katoličanov?

Ko pravimo katolištvo ali katoličani, mislimo predvsem na posebno duhovno obvečenost, vsebina katere je krščanska vera, kakor jo uči in oznanja katoliška Cerkev. Mi v tem razmišljanju prvenstveno ne mislimo na to. Na kar mi prvenstveno mislimo, je, z eno besedo, zgodovina: kakšen pomen ima katolištvo za stanje tistih entitet, v katerih obstaja, in kakšno vlogo igrajo katoličani v svojih različnih družbenih okoljih. Z eno besedo, koliko je zaradi katoličanov zgodovina drugačna in kakšna je ta drugačnost. Prvenstveno pravimo zato, da pokažemo na različno orientacijo svojega razmisleka, ne da bi v katerem koli njegovem delu pozabili na duhovne in energetske izvore, do katerih imajo dostop katoličani. To samo za uvod. Za uvod tudi dve besedi o identiteti. Predvsem o tem, kako obstaja skupinska identiteta. Ali obstaja tudi nezavedno? Zdi se da, sicer ne bi doživljali tega, da se ljudje v različnih položajih nenadoma zavejo, kaj so. Ko tega, kaj so, na neki način ne bi bilo v njih že prej, se to ne bi moglo zgoditi. A nam gre za zavestno identiteto. Njena prednost je v tem, da se izmika gospostvu slučaja in da zmore registrirati in aktivirati svoje raznovrstne potenciale, predvsem pa se prej ali slej nujno znajde pred vprašanjem, kakšna bi morala biti. Zavest samobitnosti ali istobitnosti ji omogoča, da vzporedi svoje notranje

bistvo s parametri družbenega zgodovinskega okolja. Pogosto se trdi – z akcenti, ki jim ne manjka prepričljivosti –, da je v resnici potrebna samo ena reč: intenzivno evangelijsko obstajanje in vse drugo bo prišlo samo od sebe. Prepričljiva misel, kot smo rekli, a jo, ne da bi ji nasprotoval, dopolnjuje drug ozir: da je zgodovina v toliki meri avtonomna, da zahteva našo posebno pozornost.

Važno je uvodoma tudi to, da si katoličani vprašanja o svoji identiteti ne postavljajo kadar koli, ampak ravno v tej zgodovini. Postavljamo ga v času, ko imamo posebno močne razloge, da izvemo, kaj smo. To občutje, ki mu ne manjka nujnosti, izhaja iz dveh dejstev. Najprej so v novejši zgodovini katoličani šli skozi čas, kot ga v tisočletnem obstajanju niso doživeli. Bili so napadeni v tem, kar so: kot katoličani. Bili so napadeni od ljudi, ki so sicer izšli iz civilizacije, a so potem, ko so se zagledali, kaj so – ko so se identificirali, ko so dokončno in v celoti pristali na to, v čemer so se zagledali –, šli ven iz orbite pridobljene omike, se tam organizirali in napadli tiste, ki so ostali znotraj – na način, ki zanj še živ človek ni slišal, z nadarjenostjo in iznajdljivostjo, ki je presegla vsa pričakovanja. S temi silami so se katoličani morali bojevati, ker se je narod, ki so ga boljševiki napadli, v zgodovini izoblikoval v katoliški narod, pa tudi zato, ker so napadalci vedeli, da morajo, če si hočejo podrediti Slovence, najprej opraviti s katoličani. Tak napad so doživeli katoličani. Bil je, po tem kako je bil koncipiran in voden, zunaj izkušenega. Nič od tega, kar se je človeškega bilo med ljudmi uveljavilo, ni imelo več jamstva nedotakljivosti. Vse je bilo potegnjeno v ples zločina in manipulacije – kaotičnega za tiste, ki so bili zunaj tega rafiniranega in zavratnega načrta.

Skozi tak čas so šli slovenski katoličani. Za kakšne so se izkazali v tistih hudih plavžih? Ali so tam prišli do kakšnih spoznanj in so bili, potem ko se je vse končalo, zaradi njih

drugačni? Ali so temeljji, na katerih so nekoč stali, bili še trdni in zanesljivi? Ali so v tistem ohranili začetno vero v Boga in človeka? Ali jo je v njih potem še bilo toliko, da so jo lahko nesli naprej in od nje živeli? Ali se je njihova identiteta po tem, kar so v tem doživeli, kaj spremenila?

Način, kako so katoličani ta boj sprejeli in bojevali, je pokazal, kaj so. Pokazal je, da so veliki v prenašanju in prestajanju. V deželi je zavladal teror in teror je rodil strah, a se ljudje niso umikali v molk, ampak so svoje osnovno dostojanstvo reševali tako, da so obsojili zlo, ki je vstopalo v njihov svet in ga začelo osvajati. To je bil pogum, a ga je bilo treba plačati, pogosto ne samo z življenjem, ampak z mukami, ki bodo za vedno ostale zunaj našega razumetja. Prišel je čas mučencev in katoličani so ga vzeli nase. To stoji sedaj v njihovih identitetnih papirjih. To so o sebi dokazali: da so pripravljeni plačati ceno, ki se zahteva, da stojijo, v vsakem primeru in vedno na tem, kar jih duhovno, kulturno in politično konstituira.

Trpnost je torej vrlina, za katero ni bilo nobenega dvoma, da so jo bili katoličani osvojili do take mere, da je prestala tudi največje preizkušnje. Drugače pa je bilo s početlom, ki trpnosti daje mero in človeka, če je v njem tega počela dovolj, usposablja, da svoje življenje usmerja in vodi. Res so bili časi, v katere so bili katoličani vpleteni, protislovni in je vsaka poteza, ki so jo potegnili, že v naslednjem trenutku prešla v svoje nasprotje, vendar je tudi res, da v njih ni bilo tiste suverene volje, ki postavlja zgodovinskega človeka. Niso dovolj jasno vedeli, da je boj, ko so ga enkrat sprejeli, treba tudi bojevati – tako kakor se boji bojujejo. Vemo, da ima vse svoje meje, božje in človeške, a se pri tem ne sme pozabiti, da je prostor znotraj teh meja izročen človeku in ni nobena vrlina, če z njim ne ravna tako, kakor terja njegova logika. Če človek zaupa v Boga, še ni rečeno, da

je odvezan od prisebnega obstajanja v svetu. Če se čas tako zgosti, da ure postanejo dnevi, dnevi meseci in meseci leta, potem se je tako zgoščenemu času treba pokoriti. Katoličani so se v bojih, ki so jih bojevali, zvečina držali uveljavljenih človeških norm, od katerih je bila najbolj pomembna ta, da so varovali količino življenja, svojega in tujega, a je ob tem res tudi to, da so vsako življenje, ki so ga varljivo – včasih tudi neprisebno in celo bojazljivo – upali ohraniti, potem morali plačati stokrat in tisočkrat.

Boj, ki so ga katoličani bojevali zase in za cel narod, se je tako končal – in to je tretja sestavina našega spomina –, da je bila njihova vojska genocidno pobita in da je šest do deset tisoč pripadnikov njihove duhovne in politične elite moralo v izgnanstvo za zmeraj. To je bila strašna cena, ki so jo morali plačati za svojo odločitev, in ne bi smelo biti slovenskega človeka, ki ne bi začutil, da se mora pri tem prikloniti. Predvsem pa je zločin, ki je bil nad njimi narejen, postavil te ljudi, ene in druge, na tako visoko mesto, da ga nihče

E. Dolinar: Srce je žarelo v moji notranjosti, glina.

nima pravice ne videti in da pred njim nobena drugačnost, katoliška in nekatoliška, nima argumenta. Krščanska smrt slovenske domobranske vojske in nadomestna domovina, ki so jo zase in za vse svobodne Slovence postavili izgnanci v Argentini in zanjo vemo, da ne bo večna, sta v resnici ena stvar, ki v svoji visokosti in tragičnosti prinaša veliko sporočilo: da moramo vsi spet priti k sebi in postati eno, ne samo vsi katoličani, ampak vsi Slovenci. Kdo bi zmozel v sebi tolikšno arogantnost, da bi se temu uprl?

To je del katoliškega spomina, ki je vsem skupen in nas vse postavlja. Drugi del pa pripoveduje o tem, kako smo katoličani preživljali totalitarni boljševiški čas. Zgodba, ki jo ve povedati ta spomin, je dvojna. Pripoveduje o tem, da smo bili katoličani najbolj izpostavljeni totalitarni represiji, pa tudi o tem, da smo imeli Cerkev, ki je bila konec koncev javna in legalna drugačnost v skrajno nadzorovanem in poenotenem svetu. Obe okoliščini, da smo bili na eni strani predmet posebnega policijskega in ideološkega pritiska, na drugi pa so nam, zaradi naše številčnosti in mednarodnih ozirov, morali dovoljevati, da smo redno in vsem na očeh hodili na določene kraje, kjer so se opravljala dejanja in brala besedila, ki so bila koničasto nasprotna vsemu, kar je prihajalo iz razglasnih postaj totalitarne države – obe okoliščini sta se nazadnje iztekli v to, da je takšno naše obstajanje govorilo o tem, da je možna drugačnost in da smo zaradi duhovne in kulturne pedagogike, ki smo ji bili izpostavljeni, drugačni tudi bili. Čeprav smo svojo drugačnost morali vseskozi plačevati, smo bili torej drugačni in smo bolj kot drugi Slovenci pripomogli h končnemu zlomu totalitarnega sistema. Zlasti pa smo z glasovi, ki smo jih dali avtentični politični demokraciji, preprečili, da bi postkomunistične nasledstvene sile zmagale še tu.

Mislim, da historičnega spektra slovenske katoliške identitete ne smemo zaključiti, ne

da bi registrirali še poglobitni facit specifičnega razvoja v 20. stoletju. Potem ko smo Slovenci tisoč let obstajali na svojem zgodovinskem prostoru kot katoličani, je v tem obdobju prišlo do radikalne spremembe. Iz katoliškega naroda – iz naroda, za katerega je George Rendell, britanski veleposlanik pri begunski vladi v Londonu do jeseni 1943, rekel, da je morda “edini zares katoliški narod v Evropi” – je izšel narod, za katerega ne moremo več kar tako reči, da je katoliški. To je sprememba, ki je gotovo še nihče od tistih, ki so jo sploh registrirali, v celoti ni poizkušal razumeti. Še manj pa je v naši zavesti jasno profilirana okoliščina, kako se je ta epohalna sprememba zgodila, okoliščina, ki je vsaj tako važna kot sprememba sama. Ta sprememba se ni zgodila zaradi duhovne in intelektualne superiornosti katoliških nasprotnikov – kar bi bilo samo po sebi končno možno –, ampak s fizičnim genocidom in političnim nasiljem. Slovenski liberalci so katoliškega nasprotnika ubili – ali bolje, dali ubiti. Ko so se v državljanski vojni pridružili boljševikom, so vedeli, da bodo ti opravili to delo v njihovem imenu. Ko so se neke jesenske nedelje leta 1941 vrhniški Sokoli ob kavi v gostilni Pri Nacetu kot društvo – korporativno takorekoč – odločili, da pristopijo k OF, so vedeli, za kaj gre: da gre proti “farjem”. Boj proti okupatorju tu ni imel druge vloge kot to, da je skrbel za dobro počutje. Če naš zgodovinski spomin te končne bilance ne bi registriral, bi bila identitetna podoba slovenskih katoličanov nedopustno okrnjena.

Na enem listu slovenskega katoliškega identitetnega dokumenta stojijo torej spomini na najnovejšo zgodovino, ki je tekla v tako zahtevnem ključu kot nobena prej. V razmerah, v nobenih slutnjah zagledanih, so morali katoličani dokazati, da so to, za kar se imajo in za kar veljajo. Nikoli prej ni nihče niti za trenutek pomislil, da bo Slovenija, vrt sredi civilizacije, postala mučeniška dežela.

Drugi list tega dokumenta pa je izpisan z ambicijami, ki se nanašajo na vlogo, ki bi jo katoličani, glede na to, kar smo bili in kar smo, mogli odigrati v prihodnosti. Dejstvo, da Slovenci nismo več integralno katoliški narod – še vedno ne vemo, kaj natanko to pomeni –, nas ne odvezuje od tega, da ne bi bili zanj zadolženi s tako skrbjo, kot smo bili nekdaj. Eden od uvidov, ki nam to narekuje, izhaja iz okoliščine, da je slovenskost našega katolištva vezana na obstoj in prosperiteto slovenskega naroda v celoti. Katolištvo, kakor ga uporabljamo v tem razmišljanju, je ravno katolištvo, kakor se je izoblikovalo v kulturni in politični societeti, ki se imenuje slovenski narod. Kot smo že rekli, smo katoličani prebivalci dveh svetov, od katerih je eden katoliška Cerkev, drugi pa družbeni, kulturni in politični prostor naroda, ki je v zgodovini obstajal v raznih položajih in asociacijah, danes pa je dosegel status lastnika in upravljalca lastne države. A država je samo zunanja oblika drugega prebivanja katoličanov, njihov avtentični dom je in ostaja narod. Slovenski narod je temeljna referenca naše katoliške vezanosti.

Če se za trenutek vrnemo k ugotovitvi, da slovenski narod ni več integralno katoliški narod, se zavemo, da to lahko pomeni marsikaj, gotovo pa to, da za oblikovanje njegove sedanjosti in prihodnosti niso zadolženi samo katoličani, ampak tudi druge sile, pa naj se tega že zavedajo ali ne. Če torej postavimo vprašanje, ali smo danes katoličani integralno odgovorni za slovenski narod, bomo razločili, kar je treba razločiti, in rekli: moralno da, ker je odgovornost notranje neomejena, dejansko pa ne, ker so poleg nas še druge sile, ki jim lahko ali pa moramo pripisati enake dolžnosti. Čeprav se s tem tu ne bomo podrobneje ukvarjali, je vendar pomembno dejstvo, da smo danes katoličani za doseganje družbenih ciljev vezani, bolj kakor kadar koli do sedaj, na sodelovanje. A vendar že tu lahko povemo, da to pomeni marsikaj. Na primer to, da naše

sodelavce lahko opozorimo na nekatere reči. Dokler so bili katoličani integralno odgovorni za slovenski narod, nad nami ni visela realna možnost, da izginemo. Nekateri (Krek, Natlačen) so sicer kdaj svarili pred odhajanjem v tujino ali upadanjem rojstev, ni pa bilo nikakršnega razloga za splošen preplah. Dejstvo, da umiramo, je očitno povezano s prihodom liberalizma, saj imamo referenčno skupino, ki dokazuje, da je to res. To je slovenska Argentina, ki je kljub močnim asimilizacijskim pritiskom po šestdesetih letih močnejša, kot je bila na začetku. Drugo vprašanje, glede katerega bomo vprašali naše liberalne prijatelje, kaj mislijo ukreniti, je deprimirajoče dejstvo, kako naši mediji oblikujejo sedanje slovenstvo. Mar ni tako, da vsak dan plane petdeset ljudi na slovensko substanco z instinktom izvežbanih mikrobov za to, kar je na njej še zdravega in normalnega. Saj je umestno vprašanje, mar ne, do kdaj se bo naša človeška snov mogla upirati. Kdo pa ve, kako dolgo morejo ljudje to vzdržati? Kaj pa, če je naša odpornost mnogo manjša, kot si mislimo? Za vse velja, kaj bomo naredili glede tega vprašanja in tisoč drugih. Res, kaj bomo naredili? Prepovedovati danes ni več mogoče; kaj pa nam ostane? Kdaj bodo novi ljudje, ki so prevzeli soodgovornost za slovenski narod, končno zavzeli svoja mesta? Kdaj bodo nehali vsaj napadati krščanstvo in katolištvo, ki je ta narod postavilo? Kdaj?

Toda, ker smo obljubili, da bomo govorili o katoliški identiteti, se vrnimo k sebi, k temu, kar zmoremo sami. Ena od stvari, ki so v nas na poseben način, je kultura vpraševanja, najprej samospraševanja in potem tudi spraševanja sploh. To posebno kulturo bi lahko izvajali iz naše krščanske poučenosti, iz zavesti o obstajanju absolutnega kriterija naše eksistence, a se raje spet vrnimo v zgodovino. Po porazu, ki smo ga doživeli, po uničenju naše duhovne in politične elite, so vprašanja, ki so v nas vstajala, imela to v sebi, da so hotela do zadnjih

E. Dolinar: Odrezan sem iz dežele živih, les.

vzrokov. Hoteli smo razumeti. Hoteli smo slednjič vedeti, zakaj se je vse to zgodilo. Zato so bila naša vprašanja zadnja in nepopustljiva in če pravih odgovorov nismo našli, se z zasilnimi nismo zadovoljili. Šlo nam je zares in hoteli smo razumeti. Od tod izhaja kultura našega vpraševanja. To je v nas kot del naše sedanje katoliške identitete.

Instinkt za prava vprašanja, ki se napaja iz naše katoliške duhovne obveščenosti, pa tudi iz prebivanja v skrajnostih, ki nam jih je priredila novejša zgodovina, je ena od stvari,

ki nas opremljajo za prihodnost. Zavestno ga moramo investirati v svojo prisotnost v javnosti. Naša vprašanja, če jih bo vodil okus po resničnosti, nas bodo usmerjala k pravih odgovorom in stran od iluzij, obenem pa bodo skrbela za našo kredibilnost v družbi, ker se bo zato končno ponovno izkazalo, da so perspektive, ki jih odpiramo, zanesljive.

To je posebno važno zaradi kriznega značaja sedanjega evropskega časa. Bistvo krize ni v njeni mučnosti, ampak v njeni zahtevnosti, v njeni napetosti in zgoščenosti. Kriza

je odločilni čas – to poznamo iz medicine. V času krize se stvari odločajo za dolgo dobo, mogoče za zmeraj, zato je v takem času potrebna intenzivna prisotnost.

Tu ne moremo naprej, ne da bi rekli dve besedi o tem, kako je do evropske krize prišlo. Do nje je pripeljal neki razvoj, ki ima dobesedno sto obrazov, z eno besedo pa ga ne moremo bolje zajeti kot z besedo *levica*, če jo razrešimo njene politične vezanosti in z njo pokrijemo tudi širši duhovni, kulturni in politični razvoj. Pravzaprav ne samo razvoj, saj levico v tem pomenu razumemo kot metafizično nastavitve – kot nekaj absolutnega, v naši civilizaciji pralegitimnega. Druga beseda za levico, tako razumljeno, je kritika. Evropska civilizacija je od začetka šla v znamenju dveh temeljnih ravnin: postavljanja in kritike postavljanja. Platonova ideja in sofistična kritika Platonove ideje se je v evropski kulturi na sto in sto različnih načinov ponavljala do zadnjih dveh ali treh stoletij. Tudi še naprej, a je pred dvesto, tristo leti kritika dobila premoč. Posledica je bila ta, da je evropska civilizacija postajala vedno bolj kritiška civilizacija – vedno bolj enostranska. Der Geist steht links – duh stoji na levi – je postajala vedno bolj veljavna sintagma. Bit in skrb za bit se je vedno bolj umikala v ozadje, duhovno sceno, vedno bolj pa tudi družbeno in politično, pa je bolj in bolj zasedala kritika. Nazadnje se je zgodilo to, da si je kritika prisvojila mesto in vlogo biti. V tem je kriza evropskega duha – njeno uragansko oko. Njeno akutnost pojasnjuje naslednja okoliščina. Po dvesto ali tristo letih takšnega razvoja, ko ni več veliko dvoma, kakšni so njegovi sadovi, je postalo jasno tudi to, da bi se evropska levica, v vseh svojih aspektih, duhovnih, družbenih in političnih, morala izročiti velikemu zgodovinskemu samospraševanju. Levica ali kritika bi se morali zagledati v svoji prepovedanosti – kot hbris – in ponovno poiskati svojo izhodiščno normo. A ravno te priprav-

ljenosti nikakor ni. V tem je brezizhodna zagatnost te krize.

Toda levica za ta upor že plačuje kazen. Če je svet nekaj in je ta nekaj njegova norma; če je človek nekaj in je ta nekaj človekova norma, potem ta levica ne dosega več ne sveta in ne človeka v njuni normalnosti. Potem ko je v ambiciji, da postane vse, izstopila iz svojega ontološkega ležišča, je levica izgubila jezik, s katerim bi to lahko storila.

To je sedaj stanje, v katero bi lahko vstopila katoliška kultura s svojimi vprašanji, ki bi, če bi jih postavljala zvesto in občutljivo in pogumno – v skladu s svojim izkustvom –, utegnili biti rešilna: če bi ta kultura imela to ambicijo, da bi dosegla svet in človeka v tem, kar sta – v njuni normalnosti. Lahko bi tedaj postala “kamen, ki so ga zidarji zavrgli”.

Nič pretiranega ali celo škandaloznega ni v tem, če rečemo, da je krščanstvo, ki ga predstavlja tudi slovensko katolištvo, rešitev za Evropo. Danes je še tako, da sugestija vrnitve v krščansko Evropo – ne kot klic ali projekt, ampak že kot možnost – povzroča, da si postmoderna levica trga oblačila. A kriza se pogloblja in nihče ne more predvideti, do kakšnih obratov lahko pride, preden bodo ljudje dokončno dovolili, da se razreši v katastrofo. *Quid vetat?* Res, kaj brani, saj je krščanstvo, bolj kot ekonomija in politika, sposobno, da evropskemu človeku zagotovi suverenost nad zgodovino – ne da bi se mu bilo treba zatekati k nasilju nad seboj in drugimi. Krščanstvo je sila, ki mora, kot pravi apostol Janez v pismu, ki so nam ga prebrali na Belo nedeljo, premagati svet. A je sila in ne nasilje. Sila je izraz volje, ki je v skladu z normalno konstitucijo sveta, nasilje pa iz normalne konstitucije sveta izstopa in se giblje po orbiti prepovedanega. *Veteres iterare cursus* – vrniti se na stara pota – kakor priporoča Horacij, je za Evropo posebej mogoče tudi zato, ker je odločitev, da jih zapusti, bila, kot pravi Jürgen Habermas, Sonderweg – osamljena pot, od nikogar posnemana. Bila

je, bi lahko rekli, *upor*. Od nobenega razvoja biti nujno povzročena, ampak svobodno dejanje duha in zato reverzibilno kot vsaka zmota, ki jo človek lahko registrira kot zmoto in korigira. Zato obstajajo možnosti, da se Evropa povrne v svojo prvotno duhovno podobo, ki je nekoč že bila njen dom.

V nekem smislu je že sedaj tako. Kadar se s prijatelji vozimo skozi katero od slovenskih vasi, se skoraj vedno najde kdo, ki na glas pove misel, ki je nastala v njem: "Tudi za ta kraj velja, da je bolj kot od učitelja ali zdravnika ali pa od katerega od ljudi, ki po tradiciji dajejo kraju mero, odvisen od duhovnika". Sam sem nekoč na nekem vaškem zborovanju sedel poleg človeka, ki mi je v pogovoru dejal: "Ne hodim v cerkev, a vam ne morem povedati, kako me veseli, da imamo dobrega duhovnika". Začutil sem, da mu pomeni nekakšno jamstvo. Da lahko kljub vsemu še reče kot hribovski kmet Voranc po ustih pesnika Daneta Zajca:

Si še?

Se še držiš na svislih hriba?

O še prižigaš luč v glavi hriba,

še je mirno moje srce ...

Ob tem se človek skoraj nujno vpraša, ali se slovenska Cerkev dovolj zaveda, koliko ljudi je, ne glede na razne ankete, odvisnih od tistih, ki jih k njim pošilja. A to na sploh, posebej pa v tem razmišljanju, ni naša stvar.

Naša stvar je slovenska katoliška identiteta. Na kar smo spomnili v uvodu – da ni dovolj, če obstaja kot nekaj, kar zgolj je –, bi radi sedaj ponovili: to ni dovolj nikoli, zlasti pa ne v času, ki mu ne moremo odmisлити kriznosti. V takem času moramo na vsak način dognati, ne samo kaj smo, ampak tudi, kaj bi mogli oziroma morali biti: kakšne nas zahteva katoliška duhovna obveščenost, nič manj pa ti isti prostor v narodovi zgodovini, ki pričakuje, da se ta obveščenost uveljavi v modusu zgodovine. Zdi se zato, da čas, ki ga živimo, malokatero stvar bolj priporoča kot velikopotezno

raziskavo slovenske katoliške identitete ali identitete slovenskih katoličanov.

Po naši misli bi takšno veliko podjetje moglo izpeljati samo gibanje, ki bi imelo to ambicijo, da bi se izteklo v slovenski katoliški shod. Rekli smo gibanje, ker mislimo, da bi priprave na to dejanje morale biti dolg proces, v katerem bi bilo zajeto vse: od utemeljevanja njegove priporočljivosti in nujnosti, do registriranja dejstev naše preteklosti in sedanjosti, do pričakovanj, ki jih imamo do prihodnosti. Nobenemu vprašanju se pri tem ne bi smeli izogibati, nobene zadrege ne bi smeli dušiti, tudi vse visokosti bi morali videti, ki so jih nekateri dosegli in z njimi dokazali, kako "zelo človek presega človeka".

Dve stvari bi se morali zgoditi, da bi bil uvid v slovensko katoliško samobitnost ali istobitnost dosežen v merah, ki bi mu lahko zagotovili značaj zgodovinske pridobitve – kot nekaj, kar bi bilo tako solidno, da bi ostalo. Najprej bi vodstvo Cerkev moralo zagledati umestnost projekta, ki bi se mu lahko reklo slovenski katoliški shod. Umestnost je skromna beseda, mogoče bi morali reči neobhodnost ali celo urgentnost. Iz svojega superiornega in obdarjenega mesta bi to vodstvo moralo oceniti vrednost, pomen in oportunitet nečesa, kar je tu zgolj misel ali kvečjemu pobuda. Drugi pogoj je ta, da bi se za tako idejo ogrelo nekaj deset mladih slovenskih katoliških laikov, ki bi bili pripravljeni investirati svoj čas – veliko časa – v to, da bi si pridobili eksaktno, zanesljivo in uporabno vedenje, kaj slovenski katoličani ta čas smo: kaj smo sposobni narediti in kaj ljudje od nas lahko pričakujejo. Kar bi ti mladi ljudje morali imeti, je veselje do misli. V misli bi morali videti redko razkošje. Poleg tega pa bi jih moralo nekaj gnati. Na primer ljubezen – do ljudi, do slovenske Cerkev, do naroda, ki se sedaj še imenuje slovenski, a se morda čez sto let ne bo več mogel. To bi morali biti ljudje, za katere bi bila ta misel neznosna.